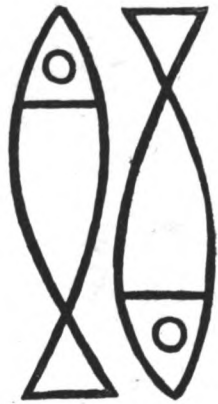

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

A. H. Algra

Hoogkerkelijkheid

„Zie, Uw huis wordt aan U overgelaten”.

Lukas 13:35

„Trouw” gaf onlangs een interview met één van de Kamper professoren. Gevraagd wat hij dacht van de „vrije kerken”, dus de kerken die buiten het officiële verband zijn komen te staan, antwoordde de professor dat die kerken geen toekomst hebben.

Terwijl de komende generatie thans duidelijk in protest is tegen „establishment” en „status quo”, dus tegen de „gevestigde orde”, horen we een betrekkelijk jonge man nog zeggen dat een kerk zonder establishment op den duur wegwijnt.

Het is niet de bedoeling om op de voorpagina van „Opbouw” te polemiseren. Maar aan de hand van Lukas 13:35 en wat daaromheen staat, komen we tot een paar vragen.

In de eerste plaats deze: is het wel zo erg als een kerk geen toekomst heeft?

Er zijn inderdaad voorbeelden te vinden van kerken zonder enig kerkverband, die te eniger tijd zijn opgeheven of ontbonden. Voordien hadden zij gebloeid. Er werd van bekeringen gesproken en die waren aanwijsbaar. De lokale vrije kerken hadden soms grote werfkracht. Enkele tientallen jaren lang werden haar leden en haar vrienden gesterkt door de prediking en bemoedigd door de oefening der onderlinge gemeenschap. Dat zoiets geen stand houdt, is jammer, maar men kon dan toch dankbaar zijn voor wat de Heer lange tijd gaf. En dat de leden tenslotte besluiten de gemeente te ontbinden, is altijd nog beter dan een halfdode kerk kunstmatig in het leven te houden. Wat je dan leven noemt.

Het is juist een regionale of nationale kerkelijke organisatie die ertoe leidt, dat wat dood is, de naam houdt van levend te zijn. Iedereen kan daarvan de voorbeelden aanwijzen. Een oude en hechte organisatie geeft vaak aan dode kerken een bedriegelijke schijn. De zaken worden op de oude voet voortgezet. De vergaderingen worden op regelde tijden gehouden, de formulieren ingevuld, de quota afgedragen, de statistiek bijgehouden, de opgave voor het „Handboek” ingezonden. Kerkelijke ambtenaren zorgen er voor dat aan alle formaliteiten wordt voldaan en er gebeurt ook nog wel wat. De kerk, ofschoon bijna dood, spreekt nog haar woord over aller en nog wat; en zij probeert een macht te zijn in de wereld. Maar de stencilmachine van de kerk is drukker in gebruik dan haar bijbel. De vroeger zo be-

kende auteur ds. Heijnes schreef eens dat de godsdienst der noord-hollanders verwant is aan het christendom, „want in hun kerken ligt een bijbel en zij passen goed op”. Met een variant hierop zouden we kunnen zeggen: sommige kerkverbanden hebben historisch een relatie met het christendom, wat nog blijkt uit de „gebruikelijke opening” van de vergaderingen der kerkelijke organen, en verder wordt de boel wel draaiende gehouden.

Een gemeente die zichzelf ontbindt, is altijd nog waarachtiger dan een kerk die een mummie wordt. We moeten het maar aan de Here overlaten of Hij aan een kerk toekomst geeft.

Zo zijn we haast als vanzelf al bezig met de tweede vraag: is het wel een bewijs van Gods gunst, wanneer een gemeente in stand blijft?

Het antwoord op die vraag vinden we in het woord van Jezus, dat boven dit artikel staat afgedrukt.

De formulering is op zichzelf al snijdend. Uw huis. Daarmee is de tempel bedoeld en de stad. Maar het is toch de tempel des Héren en de stad Góds?

Neen, zegt Christus. Uw huis, Uw stad. En U mag dat alles wel houden.

Doet U maar.

Gaat U Uw gang maar. De tempel kan nog een uitbreiding ondergaan en een grondige restauratie. De stad kan versterkt worden en verfraaid. U kunt af en toe jubileren, het zoveel jarig bestaan van de tempel of de stad. U kunt dagelijks offeren, de koren op hoger peil brengen, de gewaden bijhouden en de voorhoven herbestraten, zodat alles er keurig bijligt. Gaar U zo maar door; Mijn Vader laat de hele zaak aan U over. En dat doet Hij niet, omdat Hij het U toevertrouwt, maar omdat Hij er niets meer mee te maken wil hebben.

Wanneer we onder „hoogkerkelijkheid” verstaan het min of meer grootscheepse en officiële, hecht georganiseerde kerkelijke leven en we hebben het over de toekomst, dan moeten we toegeven dat de hoogkerkelijkheid toekomst heeft. Voorbeelden kan iedereen aanwijzen. De roomse hiërarchie overleeft ons wel en synodes worden er over honderd jaar waarschijnlijk ook nog gehouden, net als nu. Vrije kerken gaan wellicht eerder ter ziele. Maar Gamaliël wist het nog niet zo precies, zei hij, als het over de toe-

komst ging van Jezus' gemeente in Jeruzalem.

Best mogelijk dat er wat in zat. Als het namelijk van God kwam.

Hij liet althans de mogelijkheid open dat God de beweging van Jezus van Nazareth leidde of steunde. Dan zou die secte toekomst hebben. Het zal bij Gamaliël niet zijn opgekomen dat God juist aan de tempel géén toekomst gaf. Of misschien heeft hij er ook wél aan gedacht. Gamaliël moet een voorzichtig en wijs man geweest zijn.

Maar om er open ogen voor te hebben dat God verhuisde van de tempel naar de gemeente van Christus, moest Gamaliël eerst inzien waarom God tempel en stad aan de hoogkerkelijkheid liet.

Wij worden er veel wijzer van, als we ook wat dit betreft, Jezus' onderwijs volgen. We vragen ons af wat er van de kerken worden moet. Over de toekomst moeten we ons maar niet te druk maken. Of bijvoorbeeld onze gemeente het nog een halve eeuw uithoudt, wie zal het zeggen. We hebben al wel begrepen dat het niets zegt wanneer ze er over een halve eeuw nog is. In dat geval zal ze wel een herdenkingsbijeenkomst organiseren en het Lutherlied zingen. Het kan dan zijn, dat God haar huis al aan haar heeft overgelaten.

Wanneer gebeurt dat? Wanneer de kinderen Gods zich niet laten nodigen tot het heil dat Christus brengt. Als ze zich niet laten vergaderen rondom Hem. Dit blijkt uit het verband waarin Lukas 13:15 staat.

Daarmee blijkt samen te hangen: het doden van de profeten; Jeruzalem heeft wat dat betreft, een slechte reputatie. „Het komt nooit voor dat een profeet buiten Jeruzalem omkomt”. Scherper kan het niet gesteld. Uitgerokend in Jeruzalem is het levensgevaarlijk voor Gods profeten. Gods stemmen worden in die stad gesmoord. Ze willen daar niet horen van liefde, barmhartigheid en trouw. Ze willen daar niet leven van vergeving.

Wat is Jezus' antwoord aan Herodes merkwaardig. „Zie eens wat ik doe: ik drijf boze geesten uit en ik verricht genezingen. Ik moet opschieten; ik moet klaarkomen, en dan ga ik naar Jeruzalem, Ik weet zeker dat ik daar wel zal worden omgebracht; want dat nemen ze daar niet, dat iemand genezingen verricht en duivelen verdrijft. In Jeruzalem kunnen ze geen profeet verdragen.”

H. J. van der Kwast

KERKELIJK Leven

II

Waarheid en Eenheid

In het voorafgaande artikel hebben we er op gewezen dat het begin van partijvorming in de gemeente van Korinte een groot gevaar inhield voor de opbouw in Christus.

De partijgangers mochten zich rijk wanen in de verering van hun grote leiders, in feite dreigde een verschraving van het geestelijk leven.

De bewaring van de waarheid en de eenheid is in de geschiedenis van de kerk altijd een moeilijke zaak geweest.

We kunnen gerust stellen dat dit in de ogen van mensen en naar de wijsheid van deze wereld een onmogelijke zaak is.

Het staat ons gereformeerde mensen op het lijf geschreven dat de kerk geroepen is de wacht te betrekken bij de waarheid.

De laatste jaren is onder ons het woord van Paulus over de gemeente van de levende God „een pijler en fundament der waarheid” op allerlei wijze gehanteerd tot in een titel voor een brochure toe.

Er is onder ons geen verschil op dit punt: de kerk moet het Woord bewaren. Als daar nu maar niet de gedachte bij speelt, dat de kerk aan dit Woord zijn vastheid geeft, want dan wordt de nadruk op dit woord gevaarlijk.

Men doet daarom wijs naast dit gegeven over de kerk, die het Woord bewaart, te stellen dat het Woord de kerk bewaart.

Houden we dit voor ogen dan stemmen we daarin overeen dat Christus' kerk geroepen is de waarheid te handhaven.

Maar hiermee zijn we niet klaar.

Er wordt op dit punt dikwijls veel te vlak geredeneerd.

Wanneer de kerk het Woord bewaart, zoals de gereformeerde kerken in de handhaving van de drie formulieren van enigheid het Woord willen bewaren, zijn we pas aan het begin van onze roeping.

Tegenover degenen, die stellen dat het niet gaat om een belijdenis, maar om het levend belijden, houden we staande dat de belijdenis van de waarheid voorop gaat; uit de daarin vastgelegde omschrijvingen moet de onderwerping aan Christus en Zijn Woord blijken.

Maar deze belijdenis mag geen dode letter zijn.

In een levend belijden moet de belijdenis „gestalte” krijgen, want de kerk moet in de waarheid staan.

Dat staan in de waarheid is een even belangrijk stuk van de onderwerping aan Christus, als de handhaving van de waarheid in de drie formulieren.

Wordt dat staan in de waarheid niet gevonden, dan gaat het handhaven van de formulieren iets lijken op schallend koper of een rinkelende cimbaal.

Wanneer „uit kracht van de belijdenis der waarheid” allerlei dingen gebeuren, die met het a.b.c. van die waarheid in strijd zijn, komt met kracht de vraag op welke waarheid hier in het geding is.

Het handhaven van de waarheid is niet zo eenvoudig als vlotte en gladde formuleringen ons willen doen geloven.

Toch is het een blijde zaak, want de waarheid waarin de kerk mag roemen is het evangelie dat het leven geneest en vrijmaakt.

De christelijke kerk heeft niet alleen de roeping om de waarheid te handhaven, zij moet ook de eenheid bewaren.

Er mag geen eenheid gezocht worden ten koste van de waarheid, maar evenmin waarheid ten koste van de eenheid.

De eenheid van de kerk was voor de Here Jezus Christus evenzeer een zaak van gebed als bewaring van de zijnen in de waarheid.

Heel wat ijver voor de waarheid is ten koste van de schapen gegaan.

Als dat gebeurt maakt die waarheid niet langer blij en komt er een grimmige en verbeten ernst over de mensen, waarin het genezende en levendwekkende van het evangelie dreigt onder te gaan.

We zijn van zulk een ijver voor de waarheid opnieuw getuige in onze dagen en zien met verbijstering de verblindheid die over de harten komt, wanneer men meent op deze wijze de eenheid in Christus te dienen.

Niemand onder ons zal ontkennen dat de eenheid onder Gods kinderen vastligt in de waarheid Gods die in Christus Jezus is.

Er is de laatste tijd meermalen op gewezen dat ons christelijk geloof geen optelsom van waarheden is.

Onze waarheid is Jezus Christus, in wie de Schrift voor ons open gaat.

Als we hieraan herinneren, wordt ons verweten dat we willen volstaan met een waarheid, die op een stuivertje te schrijven is of dat wij die waarheid zouden willen reduceren tot een gronddogma.

Maar niets is minder waar.

De waarheid die in Jezus Christus is, die we vinden in de Schriften, legt beslag op heel ons leven.

Daarom moeten we ook komen tot omschrijvingen, zoals we deze vinden in onze belijdenisgeschriften, waarin het Woord wordt nagesproken.

Twee dingen mogen we daarbij echter niet vergeten.

In de eerste plaats, dat de waarheid van de Schrift een eenheid is.

Wij geloven dat God in Zijn woord Zichzelf niet tegensprekt.

Wanneer Paulus schrijft dat de mens gerechtvaardigd wordt zonder de werken der wet en Jacobus dat een mens gerechtvaardigd wordt uit werken en niet slechts uit geloof, zegt ons geloofsvoordeel, dat hier geen tegenspraak is.

Dit geldt voor meerdere „tegenstrijdigheden” in de bijbel.

Maar dat zich hier allerlei moeilijkheden voordoen in de uitleg en het verstaan van de waarheid en daarom voor de bewaring van de eenheid in de waarheid is voor ieder duidelijk.

In de tweede plaats zullen we moeten vasthouden dat geen enkele belijdenis hoe uitvoerig en getrouw die mag zijn, de waarheid van het woord van God uitputtend weergeeft.

We geloven in een eeuwig evangelie, dat ons menselijk naspreken en belijden ver te boven gaat.

Het is betrekkelijk eenvoudig te stellen dat de eenheid en de waarheid in Christus kerk zijn in Christus Jezus, die de inhoud is van de Schriften.

Maar het is helemaal niet eenvoudig om de opdracht deze eenheid in de waarheid te bewaren na te komen.

Wie zal zeggen waar hier precies de grenzen liggen.

Het is in de praktijk heel goed mogelijk, dat iemand die Jezus Christus van harte toebehoort op een bepaald punt het spoor van de waarheid is kwijt geraakt.

Moet zo iemand, wanneer hij zijn dwaling niet inziet van de gemeente worden afgesneden?

Er zijn mensen die op dit punt geen moeilijkheden of aarzelingen hebben.

Voor hen is alles duidelijk.

Het fundament dat is gelegd voor de heilige, algemene, christelijke kerk valt voor hen samen met de leer beleden in de drie formulieren van enigheid.

Ieder christgelovige moet zich bij de ware kerk voegen.

Tucht over leer en leven moet gehandhaafd worden en hiermee is de kous voor hen af.

Enerzijds gelukkige mensen, zij hebben

geen vragen omdat al hun vragen in de belijdenis zijn beantwoord.

Anderzijds arme mensen, die alles van Christus kerk weten.

Het is met de kerk als met het evangelie, wie er alles van weet loopt de risico dat hij er straks niets meer van weet omdat hij het geheimenis is kwijt geraakt.

Wie gelooft in het eeuwig evangelie en wat daarin over de samenvergadering van Gods kinderen de eeuwen door wordt gezegd, weet dat hij bij handhaving van de waarheid Gods nog maar aan het begin staat van een moeilijke weg.

Hij mag echter geloven dat Jezus Christus met de Zijnen over heel de aarde op weg is naar de volkomen eenheid in de waarheid, waarin de gebrokenheid van alle christelijk leven is overwonnen.

De zaak van Christus kerk blijft een blijde zaak!

—o—

Dezer dagen kreeg ik het nummer van de Reformatie van 26 juli jl. onder ogen en trof me een stuk van J.K. onder de titel „afgeperst”.

De schrijver neemt eerst een artikel over van ds. A. Veldman, die zijn teleurstelling uitsprekt over het feit dat in een voorgenomen herdenking van de „Vrijmakingsvergadering” in Den Haag op 11 augustus 1944 gehouden, niemand van de „oude garde” aan het woord komt.

Ds. V. vraagt dan o.a. waarom prof. Veenhof de feestrede niet houdt en zegt dat hij nooit het christelijk woord zal vergeten dat prof. Veenhof sprak aan het eind van een samenkomst ter gelegenheid van het aan laatstgenoemde verleende eervol ontslag.

Het door prof. Veenhof bij genoemde gelegenheid gesproken woord, door ds. Veldman geprezen, blijkt voor prof. Kamphuis een aanstoot te zijn.

Dit had in weinige woorden uiteengezet kunnen worden.

In plaats daarvan lezen we een lang artikel waarin heel wat op het tapijt wordt gebracht.

Prof. Veenhof acht de inhoud van de O.B. tolerabel; heeft zich tegen vroegere overtuiging in gesteld achter de mening van ds. Visse dat de leden van de Gereformeerde Kerken in hun publieke belijdenis van het geloof niet aan de drie formulieren van enigheid gebonden zouden zijn.

Het geschrift „Kracht en doel der politiek” wordt genoemd; gememoreerd wordt dat Veenhof een jaar ná de „Vrijmakingsvergadering in 1944” zich losmaakte van een eerdere compromis-poging, er wordt een impressie weergegeven van de eerste „vrijgemaakte” dienst door ds. C. Veenhof geleid en dan komt waarschijnlijk als een soort climax een citaat uit een verslag van de woorden door prof. Veenhof in de door vrienden georganiseerde (door prof. Kamphuis niet bijgewoonde) samenkomst vanwege zijn emeritering.

Zo voor het oog een uitstekend gedocumenteerd artikel.

Iemand, die dit alles kan memoreren en met citaten versieren, moet wel over een goed geordend archief beschikken.

Nu staat het natuurlijk iedereen vrij een hobby te hebben en allerlei citaten van Jan en alleman te verzamelen.

Maar het wordt een bedenkelijke zaak, wanneer een hoogleraar van de theologische hogeschool van de kerken van zo'n „archieff” gebruik maakt, om de „doopeel” te lichten van een oudere collega, met wie hij jaren

samenwerkte en met wie hij aan één tafel de dood des Heren verkondigde.

Hier openbaart zich een typisch inquisitoriale instelling.

Als je deze dingen leest krijg je de indruk dat er dossiers worden bijgehouden.

In de kerk van onze Here Jezus Christus, waar we leven bij de blijde boodschap dat God onze zonden niet in gedachtenis houdt, maar gaarne vergeeft is voor dossiers over broeders en zusters geen plaats.

We mogen elkaars zwakheden en zonden niet in gedachtenis houden, maar moeten die vergeven en elkaar terecht helpen, wanneer iemand eens een misstap begaat en houden geen aantekeningen om daarmee, je weet niet wanneer, nog eens over een ander te triomferen.

Er zullen helaas mensen zijn, die het artikel van prof. Kamphuis een meesterstuk zullen vinden en dat is typerend voor de verblindheid, die er bij velen is, want een meesterstuk als hier t.a.v. prof. Veenhof geleverd hoort in een christelijke gemeenschap niet thuis.

Typerend voor een geest van inquisitie is ook de titel: afgeperst.

Niemand heeft prof. Kamphuis iets afgeperst. Ds. A. Veldman stelde een paar vragen, die ook bij anderen leven.

De „opzet” van de herdenking van de Vrijmaking ligt voor verantwoordelijkheid van de organisatoren en **niemand dwingt** prof. Kamphuis om in een ellenlang verhaal te gaan schrijven zoals hij deed.

Er zijn mensen, die een geweldige betekenis hechten aan de citaten in hun plakboeken.

Wat prof. Kamphuis, laten we zeggen in het groot, presteert, vind je wel eens bij anderen in het klein.

Er zijn mensen, die in hun geheugen en dikwijls ook in een schrift over een periode van jaren hebben bijgehouden wat br. A. bij deze gelegenheid, ds. B. in een kerkeradsvergadering en zr. C. daar en daar hebben gezegd of wat ze toen en toen hebben gedaan.

Ze worden niet moede hun aldus vergaarde kennis te luchten.

En of er nu jaren zijn verlopen en er regelmatig avondmaal is gevierd, men staat zo maar klaar het boekje te openen.

Wie wel eens geroepen is geweest om aanklachten gefundeerd op dergelijke al dan niet schriftelijk ondersteunde geheugenkennis na te gaan, weet dat er meestal niet veel van overblijft.

We zijn ook niet geroepen om elkaars zonden en gebreken te noteren, maar om elkaar te vermanen en terecht te brengen.

Met citaten valt alles te bewijzen en wanneer twee mensen hetzelfde zeggen is het nog niet hetzelfde.

Dit blijkt wanneer we nu op de **materie** van het artikel van prof. Kamphuis even ingaan.

Het brede verhaal loopt uit op een citaat uit een verslag van de woorden van prof. Veenhof in de één en andermaal genoemde samenkomst:

„Van ruzie en partijschap heeft spr. (C. Veenhof) altijd een intense afkeer gehad. Daarom was de vrijmaking hoewel noodzakelijk, voor spr. een kwelling, Christus, aldus spr. heeft niet gewild dat we in 1944 uit elkander gingen.”

Hierop reageert prof. Kamphuis als volgt: „Het valt moeilijk over deze zaken te spreken. Maar men brak de mond open door publiek op deze toespraak te wijzen als het **model** voor de herdenking in Den Haag. Dan moet ik zeggen: neen, hoeveel ik ook van dit woord van mijn oudere collega versta, **niet** dat hij de gehoorzaamheid aan het gebod van de Christus, het Hoofd van de Kerk, een **kwelling** acht.

Zelf was ik aanwezig in de samenkomst, waarin prof. Veenhof zijn toespraak hield en ik was evenals ds. Veldman diep onder de indruk.

Het zal wel zo zijn, dat men om dit woord van Veenhof recht te verstaan in die bijeenkomst aanwezig moest zijn, omdat een gesproken woord altijd anders op iemand afkomt dan een schriftelijke weergave.

Tijdens die bijeenkomst gingen mijn gedachten terug naar de dertiger jaren. Veen-

hof was toen in opkomst, een gevierd en be-
gaafd prediker.

In die dagen maakte iemand eens het grapje, dat een toogdag of bondsdag niet geslaagd was, wanneer Veenhof niet aan het woord kwam.

Ik herinner me, hoe wijlen ds. D. Sikkel eens met een enthousiast verslag aankwam toen hij Veenhof had horen preken.

Bij zijn afscheid in Kampen stond Veenhof daar niet als een gevierd, groot theoloog of kerkleider.

Bij alle hartelijkheid en genegenheid in deze vergadering was het maar een trieste zaak, dat dit afscheid zo verliep.

Daar stond Veenhof aan het slot achter de kathedraal; het lijdens om de kerk was hem van het gezicht af te lezen.

Hij zocht het niet in schittering van woorden, maar was in eenvoud en christelijke bewogenheid toch magistraal!

We waren niet bijeen om een groot leider te huldigen of te roemen in de gaven, die hij ontegenzeggelijk heeft.

Evenmin waren we daar als een gesloten colonne strijders, die het in alles eens waren.

Maar er was een diepe verbondenheid en deze Veenhof, die er zo diep onder doorging is ons lief.

In die situatie, waarin een nieuwe breuk zich pijnlijk deed voelen, sprak Veenhof de woorden in het verslag weergegeven.

Aangezien ik geen aantekeningen hield is het mij niet mogelijk dit verslag te controleren, ik dacht dat het in 't algemeen juist is.

Wanneer in het christelijk leven de vrijmaking het eerste en grote gebod zijn geworden en de kerk, de Schrift en de belijdenis „daaraan hangen” moet een woord als Veenhof sprak wel verschrikkelijk klinken.

Maar wie de geest, waarin werd gesproken heeft geproefd weet beter.

Hoe men het ook wendt of keert: de Vrijmaking betekende een breuk met velen, aan wie we ons in Christus verbonden wisten.

Er zijn mensen, die hier maar weinig last van hebben.

Zonder aarzeling stellen ze vast dat het tafellaken is doorgesneden en zetten het mes er in, om vervolgens „Gods grote daden” te gaan roemen.

Het zijn ongetwijfeld mensen waar iets van uitgaat, krachtige figuren.

Er zijn ook anderen; zij blijven de verscheurheid beleven als een pijnlijke scheiding onder broeders en zusters, die bijeen horen.

Dit behoeft geen afbreuk te doen aan een besliste keus.

Toen Veenhof sprak over een kwelling is bij mij geen moment de gedachte opgekomen dat het gebod van Christus hem een kwelling was.

Trouwens ik dacht dat het in ruime kring bekend is dat onze broeder zijn lust heeft in de geboden des Heren.

Voor mij stond vast dat Veenhof wilde zeggen dat die **scheiding** hem kwelde.

Misschien hoort Veenhof bij de mensen, die in hun ijver voor het gebod van de Christus, het Hoofd van de kerk, om de **waarheid en de vrede** lief te hebben, wel eens een stapje te ver gaan.

Het is mogelijk dat dit in 1945 in Utrecht het geval is geweest, in deze christelijke geest legde wijlen ds. D. Sikkel het mij indertijd uit.

Het is best mogelijk dat Veenhof het helemaal niet met mij eens is, dat is wel meer voorgekomen; ik schrijf voor eigen rekening.

Ik wil maar zeggen: Deze Veenhof, die de scheiding van veel broeders en zusters als een kwelling doorleefde en doorleeft, die aan het eind van zijn loopbaan in christelijke bewogenheid daarvan sprak, is mij lief en zou voor mij bij uitstek de man zijn om op een herdenking van de Vrijmaking te spreken.

Want er is nog dankbaarheid voor wat God gaf in deze vijf en twintig jaar, ook is er een gerijpt verstaan en dit kan ons helpen en troosten nu de verstrooiing van Gods kinderen niet kleiner is, maar groter werd.

Prof. Kamphuis schrijft aan het adres van ds. Veldman dat hij diens oprechte begeerte naar het herstel van de eenheid waardeert.

Misschien kan dit artikel een handreiking voor hem zijn in het verstaan van anderen, die toch echt wel lust hebben in de geboden des Heren al beleven zij de werkelijkheid waarin wij staan op andere wijze, zonder te pleisteren met „loze kalk”.

TE BERDE

Over het algemeen is het mode om bang te zijn voor de West-duitse herbewapening. Omdat de Duitsers en met name de Pruisen een militairistische inslag hebben.

Geen zinnig mens, zal na de ervaring van deze eeuw, bezwaar kunnen maken tegen deze angst. Elke zelfstandige bewapeningsmacht van enige omvang in handen van Duitsers alleen is inderdaad een groot gevaar.

Het lijkt me echter dwaas te vergeten dat de Fransen een niet minder militairistische inslag hebben.

Vorig jaar kon ik op de 11e november de overwinningparade bijwonen in Parijs, die gehouden werd ter gelegenheid van het sluiten van de wapenstilstand 50 jaar geleden. Het was ongelooflijk wat een mensen er op de been waren. En met wat een kennelijk enthousiasme de troepen begroet werden. En het was afgedacht van de republikeinse garde echt niet zo iets als taptoe-Delft, waarheen je gaat kijken voor het fraaie gezicht. Het was inderdaad voluit een militaire parade tot en met mystères toe.

Ik werd versterkt in deze gedachte toen ik las dat Frankrijk zich opmaakte om Napoleon te herdenken. Hij werd 200 jaar geleden geboren en Pompidou is er voor naar Corsica gereisd en heeft hem geprezen.

Zelfs geprezen als bewaker van het ontstaan van zelfstandige staten in Europa.

Napoleon is natuurlijk niet minder dan een mensenslachter geweest. Zoals er voor hem vele bloedheren geweest zijn en na hem weer anderen zijn opgestaan. Trots te zijn op een bloedheer, zelfs al brengt men de verandering der tijden in rekening, lijkt me geen goede zaak, maar past wel precies bij de onderstroom van het Franse gevoel. Hij was toch maar de grote keizer, waarvoor heel Europa bang was.

In het wekelijks bijvoegsel van de N.R.C. van zaterdag 9 augustus jl. schrijft Prof. H. Brugmans een zeer lezenswaardig artikel over „De Napoleonherdenking stemt tot bezorgd nadenken”. Alleen al in het Franse taalgebied zijn, zo deelt Prof. Brugmans mee, ongeveer 80.000 boeken over Napoleon verschenen. En dit getal stijgt nog steeds. Dat aantal zou op zich zelf niet zo schrikbarend zijn, als niet veel van die boeken geestdriftig waren over Napoleon, al is er gelukkig natuurlijk ook een tegenstroom. In ons land zeer goed vertegenwoordigd door het boek van Prof. Presser over Napoleon.

Wanneer zal de mens ophouden de aarde te verdueren? En wanneer zal de mens ophouden hen die daarbij de leiding hebben en miljoenen durven opofferen voor hersenschimmen te verheerlijken?

Over Hitler zal er ook wel geschreven worden, zo lang er mensen blijven met belangstelling voor geschiedenis.

Maar men moet er niet aan denken dat dat boeken zouden kunnen worden, die hem verheerlijken.

Misschien denkt iemand: ja maar, Hitler was nog wel wat anders dan Napoleon. Nu, dat is waar. Napoleon heeft geen bevolkingsgroepen systematisch uitgeroeid. Maar Prof. Brugmans zegt terecht dat dit „positieve” van Napoleon voortkwam uit zijn volstrekte onverschilligheid tegenover alle metafysica en uit het besef dat hij de steun nodig had van alle bevolkingsgroepen. Al was het alleen maar dat ze steeds weer nieuwe soldaten moesten leveren.

Het gevaar zit kennelijk niet alleen in het Duits-zijn. Natuurlijk ook niet alleen in het Frans-zijn. Het gevaar dat elk volk loopt, is dat het zich bedwelmt aan de macht en dat het machthebbers krijgt die zich daaraan bedwelmen.

H. J. JAGER

De gemeenschap der heiligen

(3)

In het voorgaande artikel eindigde ik met te zeggen, dat de Here Jezus in de verworden „kerk” van zijn dagen begonnen is de gemeenschap der heiligen te vormen. Hij verzamelde een kring van twaalf apostelen om zich heen en daaromheen een wat grotere schare van discipelen. Toen de grote massa zich van Hem losmaakte, sprak Petrus namens deze gemeenschap: „Here, tot wie zullen wij heengaan? Gij hebt woorden van eeuwig leven; en wij hebben geloofd en erkend, dat Gij zijt de Heilige Gods”. Om deze „Heilige Gods” verzamelde zich een gemeenschap van heiligen.

Toen Jezus stierf spatte deze gemeenschap naar alle kanten uiteen. Maar de opgestane Heiland verzamelde hen weer om zich heen. En in het boek van de Handelingen der apostelen zien we hoe de gemeente toenam en hoe deze gemeenschap leefde.

Na de toespraak van Petrus op de dag van Pinksteren groeide de gemeente wonderlijk mooi. We lezen daarvan in Hand. 2:41-47: „Zij dan, die zijn woord aanvaardden, lieten zich dopen en op die dag werden ongeveer drie duizend zielen toegevoegd. En zij bleven volharden bij het onderwijs der apostelen en de gemeenschap, het breken van het brood en de gebeden.

En er kwam vrees over alle ziel en veel wonderen en tekenen geschiedden door de apostelen. En allen, die tot het geloof gekomen en bijeenvergaderd waren, hadden alles gemeenschappelijk; en telkens waren er, die hun bezittingen en have verkochten en ze uitdeelden aan allen, die er behoefte aan hadden; en voortdurend waren zij elke dag eendrachtig in de tempel, braken het brood aan huis en gebruikten hun maaltijden met blijdschap en eenvoud der harten, en zij loofden God en stonden in de gunst bij het gehele volk. En de Here voegde dagelijks toe aan de kring, die behouden werden”.

In Handel. 4:32-37 wordt ons hetzelfde liefelijke beeld van de eerste gemeente geschilderd, Ze waren „één van hart en ziel”. Want ze hadden één Here. Ze waren in Zijn naam gedoopt. Ze hadden één geloof. Ze zullen niet gedroomd hebben, dat er later nog vele „geloven” zouden ontstaan. Er is immers maar één Zaligmaker, hoe zou er dan meer dan één geloof mogen zijn? Ze oefenden aan de tafel des Heren gemeenschap met Hem en met elkander. En men had zoveel voor elkander over, dat er niemand gebrek leed. Geen wonder, dat ze in de gunst stonden van het gehele volk en dat er dagelijks aan de gemeenschap werden toegevoegd. Wie zou niet verlangen nog eens zo iets te beleven?

Nu moeten we ons niet voorstellen, dat de eerste christenen als in een Paradijs leefden. Ook toen was er geen „hemel op aarde”. Ze ondervonden vijandschap van hen, die uit de wet leefden. Maar ook in eigen kring zat de satan niet stil. De geschiedenis van Annanias en Saffira bewijst het. Tot Annanias zei Petrus: „Waarom heeft de satan uw hart vervuld om de Heilige Geest te bedriegen?” En Saffira kreeg te horen: „Hoe hebt gij kunnen overeenkomen om de Geest des Heren te verzoeken?” De Heilige Geest woonde wel in de gemeente des Heren, maar Hij werd ook toen al bedroefd en tegengestaan.

Wat later gaf taalverschil aanleiding tot onrust. We lezen in Hand. 6:1: „En toen in die dagen de discipelen talrijker werden, ontstond er gemor bij de Grieks sprekenden tegen de Hebreëen, omdat hun weduwen bij de dagelijkse verzorging verwaarloosd werden”. Om dit kwaad te weren werden de zevenmannen, de zogenaamde diakenen aangesteld. En een blijvende breuk is toen niet ontstaan. De gemeenschap der heiligen breidde zich uit, want we lezen in Hand. 6:7: „En het woord Gods wies en het getal der discipelen te Jeruzalem nam zeer toe en een talrijke schare van de priesters gaf gehoor aan het geloof”.

We mogen ook wel zeggen: gaf gehoor aan het Evangelie.

De vijand zal niet stil. Vele Joden, onder leiding van de Hogepriester en het Sanhedrin, bleven „hardnekkig en onbesneden van hart en oren” en zij verzetten zich tegen de Heilige Geest, gelijk hun vaderen. Hand. 7:51. Stefanus werd gestenigd onder bijval van Saulus. „En er ontstond in die tijd een zware vervolging tegen de gemeente te Jeruzalem; en allen werden verstrooid over de streken van Judea en Samaria, met uitzondering van de apostelen”. Hand. 8:1.

Maar het „bloed der martelaren werd het zaad der kerk”. De vervolging in Jeruzalem kwam de verbreiding van het Evangelie en dus de vermeerdering van de gemeenschap der heiligen ten goede. De verstrooiden trokken het land door met het Evangelie. Zij konden niet laten te spreken van Christus. En zo werden ook Samaritanen toegevoegd aan de „schare die niemand tellen kan”. Daarna verkondigt Filippus aan een kamerling uit Morenland Jezus. Als de Moorman verstaat, dat Jesaja 53 vervuld is met de komst van Jezus Christus, dan vraagt hij: „Zie, daar is water; wat is er tegen, dat ik gedoopt word?” Op de belijdenis: „Ik geloof, dat Jezus Christus, de Zoon van God is” wordt hij gedoopt, waarna hij zijn weg met blijdschap gaat. Het gaat ons wel een beetje haastig toe en het onderricht duurt naar onze smaak wel wat kort, maar we mogen er van onthouden, dat dit de hoofdzaak is: De Moorman gelooft in Jezus Christus. Wie dat echt gelooft met het hart en belijdt met de mond zal behouden worden. Hij behoort bij de gemeenschap der heiligen.

☆☆☆

Ook vroegere vijanden en vervolgers van de gemeente werden na hun bekering in de gemeenschap opgenomen. Al kostte dit soms wel enige moeite. Zoals het geval was met Paulus. Hij had „dreiging en moord geblazen” tegen de discipelen. Had de gelovigen vervolgd tot in Damascus. Maar nadat Jezus, de Here, hem was verschenen en hij tot bekering was gekomen, werd hij in de kring der discipelen te Damascus opgenomen. In Jeruzalem ging het zo vlot niet: „allen schuwden hem, daar zij niet konden geloven, dat hij een discipel was”. Maar toen Barnabas het voor hem had opgenomen en had verhaald wat er met de vervolger gebeurd was en hoe hij vrijmoedig van Jezus getuigd had, was het ijs spoedig gebroken en ging de vroegere ijveraar-voor-de-wet in en uit met hen, die leefden van de genade van Jezus Christus. We kunnen dit lezen in Hand. 9, waar in vs. 31 dit prachtige getuigenis te lezen is: „De gemeente dan door geheel Judéa, Galiléa en Samaria had vrede; zij werd opgebouwd en wandelde in de vreze des Heren, en zij nam toe in aantal door de bijstand van de Heilige Geest”.

Het is een lust om in Handelingen te lezen van de voortgang van het Evangelie en als gevolg daarvan van de groei en bloei van de gemeente. We lezen van de heiligen te Lydda en van de discipelen te Joppe. Totnogtoe is er vrijwel alleen sprake van Joden en Joden-genoten die tot het geloof kwamen. Maar dan strekt de hand des Heren zich ook uit tot de Heidenen. Cornelius, een officier in het Romeinse leger, krijgt een „gezicht”. Hem wordt opgedragen een boodschap te sturen naar Simon Petrus te Joppe. Deze heeft intussen ook een „gezicht” gehad en het wordt hem duidelijk, dat het heil wel uit de Joden is, maar bestemd voor heel de wereld. Ook de heidenen worden geroepen tot de gemeenschap der heiligen. Want er is bij God geen „aanneming des persoons”. Jezus Christus is „aller Heer”. En „van Hem getuigen alle profeten, dat een ieder, die in Hem gelooft, vergeving van zonden ontvangt door zijn naam”. Hand. 10:43. Dát is wat geweest

voor de christenen-uit-de-Joden, ook bekeerde heidenen te aanvaardden als broeders en zusters in de Here. In volle rechten. En dat zonder besnijdenis. Zonder eerst in het volk der Joden te worden ingelijfd! Maar ze hebben zich door Petrus laten overtuigen. Nadat deze door de Here was overtuigd. Want ook hij had zich eerst verzet. Maar God was hem te sterk geworden. Hij zei tot de broeders in Jeruzalem: „Toen ik begonnen was te spreken, viel de Heilige Geest op hen, evenals in het begin ook op ons. En ik herinnerde mij het woord des Heren, hoe Hij zeide: Johannes doopte wel met water, maar gij zult met de Heilige Geest gedoopt worden. Indien nu God hun op volkomen gelijke wijze als ons de gave heeft gegeven op het geloof in de Here Jezus Christus, hoe zou ik dan bij machte geweest zijn God tegen te houden?” Daarop zeiden de discipelen in Jeruzalem: „Zo heeft dan God ook aan heidenen de bekering ten leven geschonken”.

Het is met de opbouw van de gemeenschap der heiligen niet altijd van een leien dakje gegaan. De voorgangers kregen wel eens ruzie. Zij waren geen „heiligen” in die zin, dat ze geen zwakheden en gebreken hadden. We zijn wel geneigd om de apostelen al te zeer in de hoogte te steken. Ze waren stellig heiligen, maar dan in dezelfde zin als Cornelius een heilige was en het geringste lid van de gemeente te Lystre bijvoorbeeld. Paulus en Barnabas kregen eens twist. Barnabas wilde zijn neef Johannes Marcus meenemen op een zendingsreis. Maar Paulus was daar beslist tegen. Hij wilde deze „deserteur” in geen geval mee hebben. Er ontstond zulk een „verbitting” — wij zouden zeggen: ze werden zo verschrikkelijk kwaad — dat zij uit elkaar gingen. Gelukkig zijn ze later weer goed geworden en is het ook tussen Paulus en Marcus weer in orde gekomen. Zoals het in de gemeenschap der heiligen behoort. Maar het heeft er wel om gespannen. Zo weten we ook, dat Paulus en Petrus eens scherp tegenover elkaar gestaan hebben, de één verweet aan de ander niet minder dan huichelarij. Maar ook deze strijd heeft geen blijvende scheur getrokken tussen beide apostelen.

Het grootste gevaar voor de gemeenschap is gekomen van de kant van de Joden-christenen. Zij konden maar moeilijk loskomen van het leven-uit-de-wet. Petrus erkende volledig, dat het heil ook voor de heidenen was. In principe was hij het met Paulus eens. En toch: ook zijn bloed kroop waar het niet gaan kon. Getuige zijn houding in Antiochië. En met andere broeders „uit Judéa” was dit nog sterker het geval. We lezen in Hand. 15:1: „Zij leerden de broeders (in Antiochië): Indien gij u niet besnijden laat naar het gebruik van Mozes, kunt gij niet behouden worden”. Paulus en Barnabas hebben zich daartegen scherp verzet. En toen zijn deze twee met nog enige anderen naar Jeruzalem gezonden om met de apostelen en oudsten te overleggen. Dat dit een synode of iets dergelijks geweest zou zijn, moeten we ons maar niet laten wijsmaken. De hele gemeente van Jeruzalem werd er in betrokken. En alleen van Antiochië waren er enkele afgevaardigden. Wie hier een bewijs wil vinden voor het „goddelijke recht van synoden” is wel aan het verkeerde kantoor.

In Jeruzalem heeft men elkaar gevonden. Petrus verklaarde: God heeft de heidenen evenzeer als aan ons Joden de Heilige Geest gegeven en door het geloof hun hart gereinigd. „Nu dan, wat stelt gij God op de proef door een juk op de hals der discipelen te leggen, dat noch onze vaderen noch wij hebben kunnen dragen? Maar door de genade van de Here Jezus geloven wij behouden te worden op dezelfde wijze als zij”. Vervolgens verhaalden Paulus en Barnabas wat de Here onder de heidenen gedaan had. En Jacobus bewees uit de profeten, dat Hij de „vervallen hut van David weer zou opbouwen... opdat het overige deel der mensen

de Here zou zoeken en alle heidenen, over welke zijn Naam is uitgeroepen". Men werd het er over eens, dat aan de heiden-christenen het juk van de wet niet mocht worden opgelegd. Paulus werd in het gelijk gesteld met zijn Evangelie-vrij-van-de-wet. Alleen zouden de heiden-christenen zich onthouden „van wat door de afgoden bezoedeld is, van hoererij, van het verstikte en van bloed." Men moest de Joden-christenen geen ergernis geven. Zoals ook wij in deze tijd „geschikt" moeten wezen. Rekening houdend met elkaanders zwakheden en inzichten.

Het is een wonder van Gods genade, dat zo de gemeenschap der heiligen is bewaard en dat christenen van allerlei afkomst het met elkaar hebben kunnen vinden. Er is in de apostolische gemeenten een grote verscheidenheid geweest. Er waren christenen uit de Joden en uit de heidenen. Er waren Grieken onder en Romeinen, Oosterlingen en Westelingen, Cretenzen en Arabieren. Bovendien waren er andere tegenstellingen: rijken en armen, ontwikkelden en kinderen-in-het-verstand. Hoe hielden ze het bij elkander uit?

Omdat één Naam hun hoop was. Omdat één geloof hen allen verbond. Omdat zij één Here

hadden. Omdat zij door één Geest gedrenkt waren en door het bloed van één Heiland waren gekocht. Dát was en is het geheim van de gemeenschap der heiligen. Het éne Evangelie was hun een kracht Gods tot behoud. Die gemeenschap is er nog ondanks alle verscheidenheid. Ze is er ook nog door allerlei instituten heen. Ze wordt nog het meest bedreigd door broeders, die een ander juk opleggen dan het juk van Christus. Laten wij allen maar oppassen, dat we daaraan niet meedoen. Wij allen lopen daarvoor gevaar. Het gevaar van ons „vlees". Want dat wil veel liever uit-de-wet leven, dan van genade alleen.

Het zit ons in het bloed om het niet te laten bij: Christus alleen door het geloof alleen.

Laten we ons maar houden aan het woord der Schrift: „Want gij zijt allen zonen van God, door het geloof, in Christus Jezus. Want gij allen, die in Christus gedoopt zijt, hebt u met Christus bekleed. Hierbij is geen sprake van Jood of Griek, van slaaf of vrij, van mannelijk of vrouwelijk: gij allen zijt immers één in Christus Jezus. Indien gij nu van Christus zijt, dan zijt gij zaad van Abraham, en naar de belofte erfgenamen". Gal. 2:26-29.

Genade? Bij de beesten af!

Wel eens van Konrad Lorenz gehoord? Dr. K. Lorenz is een Oostenrijks bioloog, die zich vooral op psychologie der dieren heeft toegespitst. In tegenstelling tot vroegere opvattingen — als in het middeleeuwse epos *Reineke Fuchs*, waarbij aan de dieren uitsluitend menselijke eigenschappen werden toegedicht; en corrigerend de vroegere dierpsychologie, die menselijke maatstaven aan de dieren aanlegde om hun gedrag als goed en kwaad te boeken — streeft Konrad Lorenz ernaar: het gedrag der dieren op zichzelf waar te nemen, en de hoe's en waarom's hierachter te verstaan. Dat hij hierdoor wel eens zichzelf tot de orde moet roepen, kan slechts voor zijn wetenschappelijkheid pleiten. In de inleiding van zijn schone boekje „Ik sprak met viervoeters, vogels en vissen" (uitg. Ploegsma, Amsterdam) keilt hij bij voorbeeld de helft van de volgende hoofdstukken min of meer onderstboven — maar het boekje wordt er des te geloofwaardiger om.

Het is boeiend te lezen. U moest het zich maar aanschaffen of u voor uw verjaardag laten geven. Laten wij er iets uit mogen vertellen.

Dr. Lorenz leeft met zijn wilde dieren als destijds Adam deed. Hij vertrouwt ze, laat ze vrij om te komen en te gaan, getroost zich alle tegenslagen en schade, die zijn vrienden hem veroorzaken, maar oogst daarvoor twee kostbare zaken: zijn wetenschappelijke waarnemingsresultaten en een ongekende, belangeloze liefde van zijn vrienden.

Kunt u zich voorstellen dat wilde ganzen uw huis komen binnenwandelen, weliswaar doodzenuwachtig, maar vertrouwend op een tamme gans? Wilt u enthousiast worden voor een akwarium in uw kamer: zo'n klein, bewegend schilderij vol geheimen en vreugden? Kent u de liefdesdans en de vechtmethode van de Siamese kempvis en van de sierstekelbaars? Hebt u wel eens kauwtjes in uw gezin opgenomen of — met dezelfde moeite — een kauwenkolonie in uw dorp geïntroduceerd? Misschien hebt u wel eens gelezen hoe, volgens de legende, Salomo met dieren sprak? Nu, de werkelijkheid, waarmee Lorenz met de dieren spreekt, is meer dan Salomo. Zoudt u in een vlucht grauwe ganzen boven

het Donaual (u weet immers dat ganzen in V-formatie vliegen) de tweede gans van het linkerbeen herkennen? Konrad Lorenz doet het. Kent u de roep van de geelkuifkakatoea? Die klinkt als een slachtvarken. Maar als u die roep op de straat van uw stad durft af te geven, zou ergens hoog in de lucht uw kakatoea zijn vleugels samenvouwen en op uw schouder landen? Bij Lorenz gebeurt dit alles. Vraag niet wat men in zijn woonplaats van hem denkt. En als u de verschillen in de hondenkarakters grondig wilt leren kennen — namelijk de erfelijke eigenschappen van wolven en jakhalzen — laat het u dan door hem duidelijk maken.

—o—

Het hoofdstuk, dat ons eigenlijk het meest getroffen heeft, heet: „moraal en wapens". Het is een hoofdstuk, waaruit een christenmens een beschamend lesje kan opsteken.

De schrijver vertelt over vechtende dieren. Hij zegt dat de gevaarlijkste jagers, wolven bijvoorbeeld, elkaar nooit zullen doden. De onschuldigste dieren daarentegen, tortelduiven bijvoorbeeld, kunnen, in een kooi opgesloten, elkaar langzaam en zorgvuldig afslachten. En de populaire reebok, onder de naam Bambi beroemd geworden, is in gevangenschap bepaald levensgevaarlijk, zowel voor de mens als voor eigen wijfje en kroost. Wat steekt daar achter?

Het Duits kent het spreekwoord: de ene kraai pikt de ander de ogen niet uit. In het Nederlands zeggen we: grote honden bijten elkaar niet. En deze wet is merkwaardig. Want dieren, die door de „natuur" zo gevaarlijk bewapend zijn dat wij ze roofdieren noemen, zullen elkaar inderdaad eigenlijk nooit doden. Hoe dat gaat zag Lorenz bij wolven in een Engels reservaat. Het was ongeveer het ritueel, dat we ook op straat tussen twee grote honden kunnen zien.

Die wolven kwamen langzaam en diep grommend op elkaar af: met stijve poten, opgetrokken bovenlip en opstaande haren. Kop aan staart namen ze elkaars geur op. De tanden blikkerden, het grommen werd dreigender. De houding werd nu schouder aan

schouder... en opeens begonnen de uitvalen. Elke uitval van de gevaarlijke kaken werd opgevangen door even gevaarlijke kaken. Alleen de tanden sloegen telkens op tanden, alleen de lippen kregen lichte schade. Zo dreef de ene wolf de andere langzaam terzijde. Totdat vast stond, wie winnen en wie verliezen zou. Op dat ogenblik gebeurde het merkwaardige: de verliezer draaide zijn kop af en bood aan de overwinnaar zijn onbeschermde halsslagader. De vreselijke scheurkies van de overwinnaar kwamen tot op enkele centimeters van de meest kwetsbare plek van de verliezer. Zou dit het einde zijn?

Maar dan begon het wonder van dierlijke genade. De winnaar hapte enkele malen in de lucht, maakte het woedende gebaar, alsof hij een vijand de rug brak, en... bekommerde zich verder niet om zijn slachtoffer. Dat laatste sloop bescheiden weg en mocht verder leven.

Lorenz concludeerde uit deze en dergelijke waarnemingen, dat de dieren — naar mate ze door de „natuur" met wapens zijn uitgerust — tegelijk ook van de „natuur" een remmingsethiek meekrijgen. Anders gezegd: hoe gevaarlijker een „roofdier" voor zijn prooi wordt, des te sterker behoedt zijn moraal hem tegen broedermoord. Was deze rem niet aanwezig, dan zou elke bewapende diersoort tenslotte zichzelf uitroeien. Door de remmingsethiek echter wordt de bewapening alleen gebruikt om de soort in stand te houden.

D. W. L. MILO

Deze conclusie wordt bevestigd door het gedrag van „onschuldige" dieren als de genoemde tortelduiven. Onder vogels bestaat namelijk de gewoonte onwelgevallige exemplaren te pikken, en wel op het achterhoofd en in de nek. Deze bejegening wordt zelden gewaardeerd en daarom volgt al gauw het (beoogde) uiteengaan; de wereld is ruim genoeg. Maar in gevangenschap, wanneer vijanden elkaar niet kunnen ontlopen, gaat het onschuldige pikken verder: de verliezende blijft verliezer en de winnaar mist de rem om op te houden. Hij pikt het slachtoffer langzaam de huid van kop, hals en rug open, tot dat dit geduldig ondergaat als een bloedend hoopje ellende. Het onderwerpingsinstinct is er wel — maar het genade-instinct is niet ontwikkeld, omdat de wapens in wezen onschuldig zijn. Pas tengevolge van de onnatuurlijke omstandigheden vindt de moord plaats. En als u wilt beweren dat „dus" de tortelduif wreder is dan de wolf — bent u er weer naast. Want wreedheid is een typisch menselijke eigenschap, die het dier niet kent.

—o—

Een volgende wet, die Lorenz u ontvouwt, is deze. De dieren hebben hun wapens van de „natuur" ontvangen, buiten hun eigen wil of intelligentie om. Zo hebben ze ook de remmingsethiek van de „natuur" ontvangen. Maar — afgedacht van beren en jagoeers, die buiten de bronsttijd zelfs hun echtgenoten zouden doden, maar die dan ook solitair wensen te leven — is er maar één warmbloedig wezen, dat zijn wapens niet van de „natuur" ontving, doch ze zelf, uit eigen wil en intelligentie, ontwierp en verbeterde. Dat warmbloedig wezen heet mens.

Wanneer de mens met zulke gevaarlijke materiële en immateriële wapens rondloopt mocht hij, wilde hij zijn naam van onderkoning der schepping eer aandoen, ook wel een remmingsethiek ontwikkelen. Die remmingsethiek zou aan meergenoemde wil en intelligentie moeten ontspruiten, welke daartoe rijkelijk bij machte kunnen worden geacht. En helaas — hier schiet de mens schrikbarend tekort. Gehele volkeren misgunnen elkaar een plaatsje onder Gods zon, hongeren elkaar uit of slachten elkaar af. De wapens worden steeds meer efficiënt, de remmingen steeds minder.

Het behoorde tot de middeleeuwse ridderlijkheid (invloeden van kruistochten en christendom?) om zijn overwonnen vijand genade te schenken. En nog altijd bestaat er een internationale code, dat beschaafde volkeren hun krijgsgevangenen niet doden. Maar de laatste wereldoorlog heeft er op gewezen, dat die „ridderlijkheid” verleden tijd dreigt te worden.

Waarom? Zijn de christendeugden geen gangbare munt meer? Kennen we het woord genade niet meer? Is de invloed van de christelijke ethiek op het humane denken verloren gegaan? Is het zout der aarde smaelloos geworden?

Dat heeft er alle schijn van. Want „genade” — een van de meest christelijke woorden uit onze hele vocabulaire — is onder veel christenen geen gangbare munt meer. Het woord van de Heiland, om aan je slaande vijand ook je andere wang toe te keren, betekent niet — zegt Lorenz — je vijand tot verdergaand geweld uit te nodigen, maar om een beroep te doen op zijn „remmings-ethiek”, zijn genade, waardoor het geweld terstond zou worden beëindigd. En deze mening lijkt ons steek te houden. Denkt u maar eens aan het vernietigend oordeel, dat de Heer gaf over de begenadigde slaaf, die zelf genadeloos bleek te zijn tegenover een medeslaaf. Want de zin van de begenadiging kan — zo leren de dieren ons — slechts deze zijn: genade te leren, genadig te worden. Wie vergeving wil ontvangen moet zelf vergevensgezind worden, leerde de Heiland ons.

Overwinnende dieren weigeren hun vijand te doden. Is het niet prachtig? En geslagen dieren keren hun overwinnaar de „andere wang” toe. Is het niet nog prachtiger? Zo is Christus' les aan zijn jongeren geweest. Maar dit boek maakt ons beschaamd. Want onder ons christenmenschen keren zachtmoedigen hun vijand de „andere wang” toe — en worden murw geslagen. De wil tot onderwerping is nog wel aanwezig — maar de taal van ootmoed wordt niet beantwoord met de taal van genade. Mensen die zelf niet van genade willen leven, zijn genadeloos, worden broedermoordenaars. Zonder genade gaat het christendom onder aan eigen wrede scheppingen. Tenzij wij eindelijk begrijpen, dat wij elkaarder moeten liefhebben, genade geven.

—o—

En zouden we het daar maar niet op houden? Onze wapens zijn volmaakt: hantering van de kerkenorde, van gangbare meningen, van bindingen, van kerkelijke tucht, van kerkelijke pers, machtsstructuren en krachtvelden — deze alle zijn om te huiveren. In ons benauwde kerkelijke klimaat kunnen we elkaar bovendien moeilijk ontlopen.

Maar als wij bij het begin beginnen, dan zoeken wij genade. En als wij die mochten gevonden hebben, dan schenken wij genade. Want ook hier is het zaliger te geven dan te ontvangen. En voorts doen wij een beroep op elkanders genade. Keren elkaar de „andere wang” toe. Bewijzen niet langer ons gelijk. Vragen alleen ons bescheiden plaatsje in de zon van Gods genade. Hetwelk doende, zo doen wij goed en God zal ons zegenen.

Persschoon

In de „Mededelingen” van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte lezen wij het volgende artikel van Prof. dr. ir. H. van Riessen.

Denkgereedschap

„Het denkgereedschap, beter bekend onder de naam computer, is sedert de laatste oorlog in zeer snel tempo ontwikkeld tot een vooraanstaande menselijke macht in de samenleving. Het is een waar meesterstuk der techniek en de ontwikkeling ervan stelt de hoogste eisen aan gedisciplineerd denken, vernuft en samenwerking.

Wij zijn wat de techniek betreft veel meer onder de indruk van de televisie, de ruimtevaart, de atoombom en de kunststoffen dan van de computer. Dat komt omdat de computer op de achtergrond opereert en ons indirect beïnvloedt. Daar speelt hij reeds thans een eerste rol. Wij moeten echter, zoals voor alle moderne machten geldt, ook hier niet alleen op de gereedschappelijke zijde van de computers letten maar ook op de milieuvormende en -bepalende zijde ervan. Zij betekenen een macht van de mens en een macht over de mens. In deze twee opzichten op verschillende wijze beïnvloeden zij de vrijheid van de mensen, hun gemeenschapsleven, hun verwachtingen en motieven en ook hun geloof.

Het is dan ook belangrijk zo niet noodzakelijk voor ons allen, dat we een zo goed mogelijk inzicht krijgen in wat dit denkgereedschap is en kan verrichten. Wij moeten daarbij vooral vooruitzien.

In hun beschouwingen blijken de deskundigen het meest geboeid door de bespiegelingen over de toekomst van de computers. Terecht, want de computer mag de wieg, de kinderstoel, zelfs de lagere school achter de rug hebben, hij is nog op de middelbare school en zijn volwassenheid ligt in de toekomst. De verwachting is, dat dan nieuwe computers het mensenleven en samenleven en de cultuur zo verstrekkend en diepgaand zullen veranderen, dat niets in de geschiedenis ermee te vergelijken zal zijn.

Zojuist sprak ik nogal menselijk over de computer, al te menselijk zal men zeggen. Toch valt dat niet uit de toon. Alsof er geen twijfel mogelijk is, zeggen de deskundigen, dat de computer kan leren, een geheugen heeft, kiest, zich op een doel richt, soms zelfs dat hij kan uitvinden. „Kan de machine denken?”, vraagt Turing aan het begin van een beroemd geworden artikel, dat ik later nog zal bespreken. En Minsky, een andere deskundige zegt, dat de computer vermoedelijk de intellectuele opvolger van de mens is. Elders stelt hij: Er is geen reden te veronderstellen, dat machines enige beperkingen hebben, die de mens niet heeft. Zo bezien zou straks de computer een machtige en gevaarlijke concurrent van de mens worden.

Men moet niet te snel zijn met de afwijzing van zo'n gedachtegang. Deze deskundigen menen bewijzen voor die verbazende opvattingen te hebben.

Bovendien staan zij met het standpunt, dat de computer kan, wat de mens denkend kan, niet alleen. Als men op de literatuur afdankt lijken hun medestanders met een gelijksoortige opvatting — ook wel de positivisten of de linkers genoemd — de overhand te hebben op de groep die van zo'n gelijkwaardigheid niets wil weten. Dat zijn dan de negativisten of de rechtsen.

Ik wil er nu met nadruk op wijzen, dat het onjuist is deze strijd zonder betekenis te achten en maar rustig af te wachten, wie straks gelijk zal krijgen. Want zelfs al zouden de positivisten ongelijk hebben en zou hun visie op schijn berusten dan zal deze schijn toch werkzaam zijn en zullen naarmate zulk een kijk op de computer meer aanhangers heeft de mensen en de computers in hun gedragingen meer op elkaar gaan lijken. Dat lijkt raadselachtiger dan het is. In „Mondigheid en Machten” heb ik uiteengezet dat dit verschijnsel een algemeen en voor onze tijd ernstig karakter heeft. Indien zeer veel mensen geloven, dat God niet bestaat of dat Hij thans afwezig is, dan gaat terwijl dat schijn is, de wereld er, zelfs voor hen die deze schijn doorzien, uitzien alsof God afwezig is. Wanneer verder de betrekkelijke zelfstandigheid van de moderne machten omgedacht wordt door de mensen tot een volstrekte zelfstandigheid zal, terwijl deze gedachte toch slechts schijn is, de mens machteloos komen te staan tegenover zijn eigen machten. Het zal blijken dat de computer daarvan een sprekend voorbeeld is.

Het is dus geen liefhebberij, dat we ons op de hoogte stellen van de strijd tussen de voorstanders en de tegenstanders van de gelijkwaardigheid van de computer en het menselijk denken — een strijd die zich op wijsgerig terrein uitstrekt —, maar het is met het oog op de toekomst der cultuur een roeping om dit te doen en zo mogelijk stelling te nemen in die strijd.

Reeds hier wil ik erop wijzen dat de strijd niet in de wetenschap beslecht kan worden omdat de stellingname afhankelijk is van wetenschappelijke vooroordelen, die van het karakter van een geloof zijn. Men bedenke nl. dat de wetenschap één der hierboven bedoelde machten is en dat zij dus, afhankelijk van de (geloofs-)kijk, die men op haar heeft, een fictief beeld van de werkelijkheid (het wetenschappelijk wereldbeeld van onze dagen) kan geven, dat effectief is en dat (binnen) wetenschappelijk niet te weerleggen is.

Het gaat hierbij om een moeilijk onderwerp, zo moeilijk zelfs dat als we toekomen aan het niveau van het ontwerp en de werking zelf hier en daar slechts enkele deskundige ingewijden de zaak begrijpen. Een cultuurfilosofische benadering kan uit de buurt daarvan blijven, maar in dat geval is toch een uiteenzetting van de technische hoofdzaken onontbeerlijk. De lezer zal soms iets op goed vertrouwen moeten aannemen maar voor het overige hoop ik erin te slagen om duidelijk te maken wat in de behandeling van de problemen, die zojuist werden aangevoerd en die ons

allen binnenkort zullen aangaan, noodzakelijk vooropgesteld moet worden.

Daarom wil ik eerst iets uitleggen over de structuur van het denkgereedschap. Vervolgens zal een overzicht van de toepassingen gegeven worden, waarna dan het standpunt der positivisten uiteen gezet zal worden. Tenslotte zullen we dit standpunt aan een kritische beschouwing onderwerpen.

De computer

De computer bewerkt informatie, en wel volgens een door de mens opgesteld program. De grondstructuur van de bewerking is zeer eenvoudig, nl. het kiezen uit twee mogelijkheden. Een bepaalde samenstelling van enkele kiesschakelaars transformeert het kiezen tot optellen, een andere samenstelling tot vermenigvuldigen enz. De computer bestaat, wat zijn rekendeel betreft, uit zeer vele van deze schakelaars.

Houdt het program in, de vermenigvuldiging van twee zeer grote getallen dan wordt de vermenigvuldiging in de weg van ettelijke keuzen zeer snel verricht. De grote snelheid, die te danken is aan het feit, dat de schakelaars geen mechanische maar een elektronische structuur hebben, is, gepaard aan de nauwkeurigheid, de oorzaak van de geweldige invloed van de computer. Hij kan in korte tijd uitrekenen, wat een mens in een heel leven niet kan voltooien.

Daar de bewerking kiezen uit twee mogelijkheden is, moeten de getallen uit ons tientallig stelsel omgezet worden in het tweetallige (binaire) stelsel met de cijfers 0 en 1. Dat gebeurt in de ingangapparatuur, terwijl bij de uitgang het omgekeerde geschiedt. Zo blijft $0 = 0$ en $1 = 1$, waarna de transformatie van de volgende cijfers als volgt is. $2 = 10$, $3 = 11$, $4 = 100$, $5 = 101$, $6 = 110$, $7 = 111$, $8 = 1000$ enz. We zien dus, dat voor de eerste twee getallen 1 binair cijfer nodig is, voor de eerste vier zijn er 2 nodig, voor de eerste acht 3, voor de eerste zestien 4 enz. Gemakkelijk is in te zien, dat voor elke groep getallen, waarvan het grootste een macht van twee is, deze macht het aantal binaire cijfers bepaalt, dat nodig is om de groep getallen tweetallig vast te leggen.

Ook de taal kan men op die manier vastleggen. Nemen we aan, dat het aantal letters plus lettertekens 32 is, dan kunnen we met 5 binaire cijfers alle letters bepalen, b.v. c met 00011. Dat is natuurlijk van belang, voor het vertalen en voor administratieverwerking.

Nu moet ik voor het volgende ook nog iets zeggen over de eenheid van informatie. Voor de hand ligt, dat deze is de keuze uit twee mogelijkheden met gelijke kansen, b.v. kruis of munt bij het opwerpen van een geldstuk. Deze eenheid noemen we één bit als de bepaling van onze onzekerheid of het kruis of munt zal zijn.

Bij de keuze van b.v. schoppenaas uit 32 kaarten is onze onzekerheid natuurlijk veel groter. De vraag is, hoe groot? Stel, dat ik uit 32 omgekeerde kaarten met behulp van iemand, die ze stiekem kan bekijken zo snel mogelijk schoppenaas wil vinden. Dan vraag ik achtereenvolgens: zit schoppenaas in deze 16 kaarten of in die, vervolgens: in deze acht of die, in deze vier of die, in deze twee of die, in deze of die. Dat zijn 5 vragen, de macht van 2 om 32 te verkrijgen. De groep van kaarten, die met 5 binaire cijfers is vast te leggen heeft nu ook een informatiehoeveelheid, een onzekerheidsgraad van 5 bit.

Stel nu eens, dat we alle woorden van de nederlandse taal in het tweetallige stelsel vast willen leggen. Als het er 16384 zijn — en dat is niet ver uit de buurt — dan is de informatie van deze groep 14 bits ($16384 = 2^{14}$) en dan kan elk woord met 14 binaire cijfers vastgelegd worden.

Deze zaak is van belang om het laatste oordeel van de computer te begrijpen, nl. zijn geheugen. Wij willen nl. koffie gaan drinken, terwijl de computer het werk doet. Daarom brengen we alle informatie — getallen, woorden enz. — in de vorm van nullen en énen keurig in genummerde vakjes van het geheugen onder. Dat geheugen bestaat o.a. uit magnetische kern-tjes, die nullen en énen vastleggen als niet en wel gemaniseerde plekjes. Ook het program brengen we in dit geheugen onder, zodat de computer het zelf kan afwerken. Op het ogenblik kan het geheugen van de computer 10^7 bits informatie verwerken. Dat is nog heel wat minder dan het menselijk geheugen, dat men op 10^{10} bits schat, maar die achterstand zal wel ingehaald worden. Dat wil niet zeggen, dat dan het geheugen van de computer gelijk is aan dat van de mens. De vergelijking geldt immers slechts in zoverre het menselijk geheugen als een tweestandenstructuur is op te vatten. Maar die beperking in aanmerking genomen kan dan wel gesteld worden, dat het „geheugen” van de computer qua inhoud gelijk is aan, en voorts ook betrouwbaarder is dan het geheugen van de mens.

Reeds eerder stuitte wij op een dergelijk verschil. Gesteld werd dat de computer informatie verwerkt. Daar moet echter een kanttekening bij. Informatie is van taalkarakter en is gekwalificeerd door haar betekenis. Welnu, deze betekenis is in de computer, in het

rekendeel en het geheugendeel geheel buiten spel, als het ware op nonactief. De informatie heeft echter een analytische zijde, bestaat uit ditten en datten, die van elkaar te onderscheiden zijn. Dat iets dit is en niet dat is wordt in het „geheugen” vastgelegd, zoals gezegd met nullen en énen en die zijde van de informatie wordt volgens program kiezend en rekenend verwerkt. Zijn dus b.v. in het geheugen de massa en de kracht daarop uitgeoefend opgenomen dan is de computer blind en doof voor de betekenis van massa en kracht en als hij daaruit de snelheid moet berekenen dan werkt hij slechts met de getallen, die massa en kracht analytisch bepalen, en rekent een nieuw getal uit, waaraan de mens de betekenis snelheid moet hechten.

Het doorzien van deze beperking van de computer is van groot belang voor het afwijzen van allerlei fantasieën over de vergelijkbaarheid van het menselijk denken en de werking van de computer.

Dit is ook het struikelblok voor de vertaler met behulp van de computer. Zeer veel tijd en moeite wordt daaraan besteed. Er is echter geen andere weg dan het standaardiseren van beide talen, het merken met nullen en énen van alle woorden en zo mogelijk van korte gangbare zinnen om zo via het geheugen van de computer een brug te slaan van de ene taal naar de andere. Deze reductie van de taal tot het analytische — de enige mogelijkheid voor een kunsttaal, ook de methode van Chomsky om de taal in de greep der wetenschap te krijgen, o.a. voor het vertalen met de computer — komt bij het vertalen op het verlies te staan van de nuanceringen van een woord in zijn gebruik, de intonatie bij het spreken, de betekenisvariatie onder invloed van de context (de taalomgeving van het gebruikte woord), het vormen van nieuwe taal enz. Wat we zo verliezen is in feite de rijkdom aan betekenis, die de mens kan leggen in het gebruik van een beperkt aantal letters en woorden. Werkelijk vertalen zal de computer niet kunnen, maar hij zal wellicht een bruikbaar resultaat opleveren bij vertaling voor een bepaald vakgebied, wanneer daar het aantal termen beperkt is en ondubbelzinnig gebruikt wordt.

Maar nu komt er iets raadselachtigs. Kan de computer, als hij de beschikking heeft over alle letters en opgedragen krijgt ze in alle mogelijke volgorden van de lengte b.v. van een sonnet te zetten, een zinvol sonnet opleveren? Slordig gezegd is hij zelfs in staat een nieuw sonnet te geven, ja, zelfs het mooiste dat mogelijk is. Als we een aap zo kunnen trainen, dat hij op willekeurige wijze doorgaat met het aanslaan van de toetsen van een typemachine presteert deze of zijn nageslacht dat op de duur ook. Raadselachtig is dit, gelet op het beperkte aantal letters, niet. In geen van beide gevallen wordt nl. iets van betekenis verricht. Er wordt geen taal en geen sonnet gevormd. Wie de moeite wil nemen om een schier eindeloze reeks van onzin door te nemen zal tenslotte ook wel een stukje onzin tegenkomen, waaraan hij door denken en verbeelden betekenis kan geven. Sonnetten evenwel ontstaan op andere wijze.

Het stuurgereedschap

Naast het denkgereedschap kunnen we het stuurgereedschap onderscheiden en het met het eerste verbinden. Het denkgereedschap is ingevoegd tussen de mens en de mens, het stuurgereedschap is ingevoegd tussen de mens en een technisch proces, ook wel een niet-technisch proces, zoals b.v. het verkeer. Het stuurgereedschap brengt ons tot de laatste fase van overdracht van menselijke activiteit aan het gereedschap, nl. tot de automatie.

Eerst zijn vaardigheid en energieprestatie overgedragen en bleef de mens als bestuurder in het spel (b.v. de draaibank, de electriciteitscentrale). In de automatie is de zelfregeling en zelfschakeling verwerkelijkt en beperkt de mens zich tot het commando volgens een program.

Wij kunnen ons de verbinding zo voorstellen, dat in het stuurgereedschap een denkgereedschap is geïntegreerd. We treffen hier echter iets nieuws aan voor de zelfregeling en -schakeling, dat in het denkgereedschap niet behoef op te treden, nl. de terugkoppeling. De terugkoppeling of feed back komt hierop neer, dat het resultaat van een actie, in zoverre het afwijkt van het beoogde doel, de informatie van deze afwijking terugkoppelt om de actie bij te regelen. Zoiets gebeurt als een stoommachine door een te lichte last te snel gaat draaien; de stoomtoevoer wordt dan geknepen. Het gebeurt ook als we een kopje van tafel pakken. De feed back is voor Wiener de beslissende figuur in de door hem als cybernetica bekend geworden stuurmans-kunst. Hij legt ook belangwekkende verbanden met terugkoppeling bij de mens en in alle levende wezens. De ontdekking van zulke gelijkenissen is altijd fascinerend en stimulerend. Het gevaar is steeds weer, dat men de betekenis van de zaak overtrekt en ook de verschillen bij alle gelijkenissen uit het oog verliest. Zo wekt Wiener de indruk, dat alles tot informatie te herleiden is en dat informatie-feed back de beslissende controleur van het leven is.

Het leren van de mens is nu volgens Wiener in wezen een vorm van feed back. Door terugkoppeling van de pijn bij het aanraken van een hete kachel leren we dat niet meer te doen. Hij brengt dat dan over op alle levende wezens en ook op het denk- en stuurgereedschap. Ook in deze gevallen wordt de gelijkenis op bedenkelijke wijze overtrokken, maar dat laten we thans nog rusten.

Een goed voorbeeld van feed back biedt de schakelautomaat in ontwikkeling. Het moet uitgesloten geacht worden, dat de computer, hoe snel hij ook werkt, bij iedere zet, die hij moet doen, alle mogelijkheden tot het einde toe analyseert om de winnende zet te kunnen kiezen. Wel is het mogelijk hem te instrueren met enkele belangrijke uit ervaring verworven regels en hem vervolgens tegen een goede schaker veel te laten spelen, waarbij dan de resultaten teruggekoppeld worden in zijn geheugen, zodat hij de volgende keer de eerder gemaakte fouten niet meer maakt. Op die manier en misschien bovendien met de inschakeling van een heuristisch apparaat — een vindingrijke beperking van het aantal af te tasten mogelijkheden — is het niet onmogelijk, dat zo'n computer het op de duur tegen de beste schakers met goede kans op succes op kan nemen."

A.

„Christenen in de kou"

In „Elseviers Weekblad" schreef Prof. G. Quispel het volgende belangwekkende artikel.

„Er zijn op het ogenblik veel mensen, die verontrust zijn. Katholieken omdat het gezag van de Paus wordt ondermijnd en het modernisme binnendringt. Hervormden, omdat actie en agitatie gepredikt en het kruis vergeten wordt. Gereformeerden, omdat over de inspiratie van de bijbel en de leer van de uitverkiesing heel anders wordt geleraard dan vroeger. Het is gewoonte over deze mensen wat meewarig en neerbuigend te oordelen. Dan vergeet men dat vooruitgang een heel dubbelzinnig begrip is en dat in de loop der ontwikkeling waarden verloren gaan. En op die wijze beschouwd zijn de verontrusten moedige mensen, die onze sympathie verdienen, omdat zij voor een verloren, maar goede zaak strijden, een garde die sterft, maar zich niet overgeeft.

Men moet ook over het leed, dat deze mensen wordt aangedaan niet gering denken. Zij geloofden rotsvast, hun geloof vormde een deel van hun identiteit, zij stredden voor hun beginsel met grote offervaardigheid. Nu worden hun de distinctieven van het uniform gerukt, door hun eigen generaals. En men mene niet, dat zij gering in aantal zijn. Zij zijn veel talrijker dan een publiek opinieonderzoek aan het licht brengt. Maar men hoort weinig van hen, omdat de grote publiciteitsmedia in handen zijn van hun tegenstanders.

Prof. dr. G. C. Berkouwer heeft een poging gedaan de gemoederen van de verontrusten te sussen. Hij deed dat in een boek met de titel: „Verontrusting en Verantwoordelijkheid" dat bij Kok in Kampen verscheen. Berkouwer is hoogleraar in de dogmatiek aan de Vrije Universiteit, een groot en behoedzaam geleerde van wereldvermaardheid, wiens talrijke publikaties in het Engels en ook wel in het Duits vertaald worden. Zelfs tegen hem richt zich de kritiek van de verontrusten. Zij betichten hem van vrijzinnigheid. Deze nobele, hoogstaande man is daar diep door gekwetst. En hij toont aan dat de voortgang der wetenschap en de voortgaande bestudering van de bijbel hem dwingen sommige oude posities te herzien, maar dat dit aan het wezen van zijn opvattingen niets verandert.

Nu is het inderdaad juist dat prof. Berkouwer niet vrijzinnig is. Ieder die zijn werken gelezen heeft kan dat beaamen. Men kan zich natuurlijk afvragen of dat zo belangrijk is. En men kan menen, dat het er niet zo veel toe doet. Maar gereformeerden zijn op dit punt erg gevoelig. Daarom spreek ik de wens uit, dat het nu eens uit zal zijn, dat zulke voortreffelijke geleerden als prof. Berkouwer en Ridderbos niet meer op loze gronden verdacht worden gemaakt. Dan blijven er nog genoeg over, die alle aanleiding tot verontrusting geven.

Ik ben nu bijna twintig jaar hoogleraar in de theologie. Sinds enige tijd doceer ik ook aan een katholieke universiteit. En het is werkelijk ongelooflijk wat men meemaakt. De theologie van de dode god is in alle kerken doorgedrongen. Er zijn zeer veel jonge priesters en predikanten die een christelijk atheïsme aanhangen. De bedachtzame verdediging van Berkouwer spreekt daar niet over, maar kan het niet doen vergeten. Zijn boek is alleen van belang voor gereformeerden. En ik vrees, dat het ook voor hen alleen leesbaar is. Wat een verschil met het handvest der hervormde bezwaarden, „Theologie der Verontrusting" van dr. W. Aalders (Voorhoeve, Den Haag). Dat is

een boek als een meteor, boeiend en angstwekkend tegelijk. Een man van ongemene begaafdheid, volledig vertrouwd met de hedendaagse beschaving, een visionaire profeet, verbrandt al zijn schepen om de ene parel van grote waarde te kunnen behouden. Hij doet denken aan Pascal en Kierkegaard in zijn oorspronkelijkheid en radicalisme. Het is verwonderlijk, dat zo iets in deze tijd nog voorkomt, een religieuze gloed en passie, die alles verteert. Vergeleken daarmee doet de apologie van prof. dr. Berkouwer wat mat en academisch aan."

A.

Prof. Ridderbos over de verontrusting in zijn kerken

In het Gereformeerd Weekblad is een belangwekkende discussie begonnen tussen Prof. Ridderbos en Prof. Berkouwer over de verontrusting in de synodaal Gereformeerde Kerken naar aanleiding van het geschrift van de laatste over „Verontrusting en Verantwoordelijkheid". Het Friesch Dagblad gaf van Prof. Ridderbos' artikelen het volgende overzicht.

Prof. dr. Herman N. Ridderbos vindt niet al zijn vragen over de verontrusting beantwoord door prof. dr. G. C. Berkouwer. Hij vraagt zich af of de hoogleraar aan de Vrije Universiteit niet te veel aandacht schenkt aan de verontrusten (en hen tot verantwoordelijk handelen oproept) terwijl het front van de kerk ligt aan de andere kant. Hij schrijft dit allemaal in het „Gereformeerd Weekblad" (uitgave Kok in Kampen). In het jongste nummer vervolgt prof. Ridderbos de discussie en komt hij met een

Uitdaging aan Prof. Berkouwer

In het tweede deel van zijn open brief aan prof. dr. G. C. Berkouwer laat prof. Ridderbos zien, dat hij soms ook verontrust is. Zo schrijft hij: „Reeds wordt ook onder ons geponeerd dat het bestaansrecht van de kerk afhankelijk is van de mate van haar kiezen voor nieuwe maatschappelijke structuren; wordt er van de zending laatdunkend gesproken als een gemakkelijk surrogaat voor de (eigenlijke) ontwikkelingshulp, worden bepaalde politieke inzichten als criterium gesteld van het ware kerkzijn, wordt de dienst van de verzoening losgemaakt van de persoonlijke band aan Christus."

Zijn artikel spitst hij toe op die onderwerpen. In de eerste plaats de betrouwbaarheid van de bijbel, dan de band aan de belijdenis en in de derde plaats het feit dat de persoonlijke verhouding tot God steeds minder nadruk krijgt. Hij gaat in zijn artikel er van uit dat verontrusten, niet verontrusten, progressieven en radicalen elkaar de gemeenschap niet kunnen en mogen opzeggen.

Schriftgezag

„Het is mij volkomen duidelijk", schrijft de Kamper hoogleraar, „dat hetgeen men vroeger het „organische" karakter van de inspiratie noemde en wij tegenwoordig o.m. met de term „tijdgebonden" aanduiden, heel wat meer inhoudt dan wij vroeger geneigd waren aan te nemen."

Bezinning daarop is nodig. „Maar", vervolgt hij, „je weet ook dat ik... er meermalen op gewezen heb, dat er t.a.v. de Schrift ook allerlei denkbelden en interpretaties onder ons ingang vinden en gepropageerd worden, die met de betrouwbaarheid van de Bijbel naar mijn mening zowel historisch als ook zakelijk gezien op gespannen voet staan." Ook die vraag moet ter sprake komen vindt prof. Ridderbos.

Hij vrees dat de betrouwbaarheid van de Schrift „thans op een veel ingrijpende manier in geding is, dan met de enkele naam „tijdgebondenheid" onderdak gebracht kan worden."

De vraag moet gesteld worden of in de visie van sommige gereformeerden nog wel gezegd kan worden dat Christus „ten derde dage opgewekt" is op grond van de betrouwbaarheid van de Schrift, als gezegd wordt wat in de evangeliën staat niet zozeer een betrouwbaar verslag is maar „vrucht van gelovig nadenken van de latere gemeente".

Belijdenis

Over de band aan de belijdenis schrijft prof. Berkouwer: „Wij hebben een nadere verklaring nodig wat binding aan de historische belijdenisgeschriften betekent. Wij kunnen niet doen alsof de bewoordingen en theologische denkpatronen van voor 400 jaar geen verandering hebben ondergaan en alsof er bij ons t.a.v. deze bewoordingen geen reserves konden bestaan.

Hiermee is prof. Ridderbos het volledig eens. Maar terwijl er wordt nagedacht over „het hoe van deze binding", wordt het nut en de mogelijkheid van iedere

binding aan bepaalde confessionele, „institutionele” formules steeds duidelijker in twijfel getrokken.”

Prof. Ridderbos beseft wel dat men niet onverschillen aanzien van de waarheid is, maar sommigen zien in die binding geen heil meer. De consequentie is echter: „dat de gemeente al meer afhankelijk wordt van wat theologisch van dag tot dag gangbaar is en daartegenover ook min of meer weerloos wordt. Ik acht de tijd niet ver, dat wij ook in onze gereformeerde kerken de situatie krijgen, dat iedere gemeente... zelf zo goed en kwaad als het gaat (bijv. bij beroepingswerk de interkerkelijke verbanden, etc.) haar eigen confessionele koers moet gaan bepalen.” Dat gebeurt dan op de basis dat het niet kan, terwijl beseft wordt dat het elders nog niet kan. Men wil niet meer op elkaar wachten.

Bekering

In de derde plaats constateert de Kamper hoogleraar dat de „substantie van het christelijk geloof... zich schijnt te verplaatsen van het persoonlijke naar het communiale”, het gemeenschappelijke. Dat hangt samen met de hedendaagse visies van de wetenschap op de ontwikkeling van het menselijk geslacht. „Het maakt dat wij allen, willens of onwillens, in die denkrichting worden opgenomen. In zekere zin heeft de gereformeerde religie voor dat alomvattende ook duidelijke affiniteit. Wij zijn van huis uit nooit piëtisch opgevoed. Maar steeds flauwer worden in dit totalitaire beeld de grenzen tussen kerk en wereld, steeds algemener wordt de plaats en de betekenis van Christus, steeds socialer wordt het karakter, dat aan onze bekering wordt toegekend, steeds belangrijker worden de structuren en steeds minder nadruk krijgt in deze gedachtengang de persoonlijke verhouding van de mens tot God.”

Prof. Ridderbos meent hierin een omwenteling te zien, „die het geloof in zijn diepste kern raakt en aantast”. En dan komt hij tot de klachten die wij al in het begin van dit artikel citeerden.

Reactie

Prof. Ridderbos geeft prof. Berkouwer huiswerk op. Hij zegt dat hij niemand kent „die juist op deze vragen met meer recht en autoriteit van spreken zou kunnen ingaan.”

En hij vraagt: „Misschien wil je op mijn opmerkingen eens ingaan. Voor mij behoort dat niet dadelijk in een nieuw boek, hoe weinig moeite jij ook met „boeken” hebt! Het mag ook in ons eigenste blaadje „tot bevordering van het gereformeerde leven.” Prof. Ridderbos doet op het Gereformeerd Weekblad. Hij voegt er nog aan toe dat Berkouwer eerst met vakantie mag gaan.

A.

AAN DE KERKERADEN VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN GESTELD BUITEN HET KERKVERBAND

Op de vergadering van de „buiten het kerkverband” gestelde kerken gehouden te Utrecht op 10 mei jl., werd de wenselijkheid besproken om een adreslijst in de vorm van een jaarboekje van deze kerken samen te stellen.

Voorzover daaraan nog niet is voldaan worden de kerkeraden verzocht, een opgave te verstrekken met de gegevens samengesteld zoals voorheen gebruikelijk was voor het „Handboek van de Gereformeerde Kerken” aan ondergetekende, daarvoor door de vergadering aangewezen.

W. Kaper,
van Lynden van Sandenburglaan 16
te Utrecht.

KERKNIEUWS

BEROEPEN: te Houwerzijl en te Leens: ds. K. D. van Dijk te Terneuzen.

BEDANKT: voor Nijkerk: ds. B. van Riet te Bolnes-Slikkerveer; voor Brampton Ont., Can.: C. van Spronsen te Carman, Man.

DORDRECHT-GORINCHEM. De classis Dordrecht-Gorinchem van 22 mei jl. berichtte dat op de een of op de andere manier buiten het verband staan de kerken van Culemborg (met een restrictie van een beroep) Gorinchem, Langerak, Molenaarsgraaf, Sliedrecht en Vianen.

In Giessendam-Neder Hardinxveld werd ouderling Nederveen geschorst, die zijn werk voortzette.

OUDERLINGENCONFERENTIE. Op woensdag 17 september a.s. zal er een ouderlingenconferentie gehouden worden voor de provincie Gelderland te

Arnhem. De vergadering begint 's morgens om 10.45 uur en zal omstreeks 16.45 uur eindigen. Sprekers: ds. D. Zemel en ds. G. Hagens. Onderwerpen „De zegen van het kerkverband” en „De Bijbel — Gods Waarheid”. Vergaderplaats „De Coehoorn”, Coehoornstraat 11. Belangstellenden zijn welkom.

DS. G. VISEE. Ds. G. Visee van Kampen, die na een keeloperatie enkele maanden in „De Limiten” te Huizen verpleegd werd, mocht een dezer dagen naar huis terugkeren. Hij hoopt zijn werk binnenkort weer aan te vragen.

DS. G. BOERSEMA. Zondag 10 augustus jl. nam ds. G. Boersema in de middagdienst afscheid van zijn gemeente te Middelstum. Hij bediende bij deze gelegenheid het Woord over Zondag 52 van de Heidelbergse Catechismus.

DS. H. W. OPHOFF. Zondag 10 augustus jl. vond de bevestiging en intrede plaats van ds. H. W. Ophoff als predikant te Gouda. Zijn bevestiger, ds. K. Drost, preekte bij deze gelegenheid over Jesaja 30 : 20-22. In de middagdienst verbond ds. Ophoff zich aan zijn nieuwe gemeente met een preek over Micha 4 : 1-2.

WOLFHEZE. De classis Arnhem van mei-1969, sloot in haar 5e zitting de afvaardiging van de kerkeraad van Wolfheze (pr. L. van Gorkum) niet meer te ontvangen en deze te vermanen terug te keren van haar schadelijke weg (o.m. het laten voorgaan van een ondertekenaar van de „Open Brief”). Verder sloot de classis om D. Boersma, ouderling te Wolfheze, naar analogie van art. 38 K.O. te helpen het getal ambtsdragers uit te breiden.

ADRESSEN

ALPHEN AAN DEN RIJN: diakonie: D. A. van Willigen, Ysselstraat 7, tel. 01720-5412, Alphen aan den Rijn.

STUDENTENLEVEN

Zij, die dit jaar hun studie aan de Theologische Hogeschool hopen aan te vangen, kunnen op de dag van de inschrijving, dinsdag 9 september a.s., de wens te kennen geven lid te worden van het Corpus Studiosorum in Academia Campensi „FIDES QUADRAT INTELLECTUM”. Vanaf bovengenoemde datum is hun aanwezigheid in Kampen noodzakelijk in verband met het novitiat, dat op die datum D.V. zal ingaan; in deze periode kunnen zij kennis maken met het Corps en het Corpsleven. Eventuele verdere inlichtingen zijn te verkrijgen bij de Ab-actis Corporis.

Voor de Senaat,
E. Hoogendoorn, h.t. Ab-actis,
Heemraadschapslaan 36, Amstelveen

BROCHURE VAN STUDENTENVERENIGINGEN

Voor aanstaande eerstejaars-studenten en hun ouders verscheen onlangs de brochure „Student en studentenvereniging” door samenwerking van een zestal studentenverenigingen, te weten: Fides Quadrat Intellectum, de Verenigingen van Gereformeerde Studenten te Utrecht, Leiden, Delft en Wageningen en de Gereformeerde Studenten Vereniging te Groningen.

Deze brochure is geheel gratis verkrijgbaar bij: N. van Loo jr., Wippolderstraat 21, Delft-8.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL Vooropleiding

Aan de aanstaande theologische studenten die voornemens zijn, deel te nemen aan de vooropleiding voor de klassieke talen, om na het voortentamen te worden toegelaten tot de propaedeutische studie aan de Theologische Hogeschool, wordt meegedeeld dat de vooropleiding te Groningen begint op 10 september, nadat zij zich op 9 september te Kampen hebben laten inschrijven als student aan de Theologische Hogeschool.

Hun wordt verzocht, op 10 september des voormiddags om half elf aanwezig te zijn in een van de lokalen der Noorderkerk te Groningen (ingang Noorderbuitensingel), Akkerstraat 28.

Als studieboek kunnen zij zich inmiddels reeds aanschaffen: Van Loenen - Diercks - Stolte, Tirocinium Latinum, 9de druk (geen andere), Paul Brand, Bussum 1969, met Hulpboekje.

De studenten die de vooropleiding thans voor het tweede jaar zullen gaan volgen worden daar dan tevens verwacht. Des namiddags om 2 uur wordt de behandeling van het Somnium Scipionis voortgezet.

Wie kan mij helpen aan het boek van C. Rijnsdorp

„MIJN VADER MIJN VADER”

waarvan in 1947 de tweede druk is verschenen.

J. Bolland
Dalveen 22, telefoon 070 - 663409. Den Haag

Redactieleden :
Ds. H. AMELINK, Dr. J. BOSCH,
P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Drs.
J. G. VAN OORD, Dr. P. G. SMELIK,
Prof. C. VEENHOF, Ds. G. VISEE

Adres van de Redactie :
Ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Geref. Persvereniging „Opbouw”:
adres secretaris en penningmeester :
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Telef. 030-711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen :
Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist. Telef. 03404-12452

Abonnementenprijs
f 15,— per jaar (bij vooruitbetaling)
Zeist. Giro 233117.
Advertentieprijs 20 ct. per mm
Familieberichten 15 ct. per mm

Het heeft de Here behaagd tot Zich te nemen onze broeder ouderling

K. DE WIND

in de leeftijd van 63 jaar.

Dankbaar zullen wij gedenken hoe deze broeder in liefde en trouw de gemeente vele jaren heeft gediend, eerst als diaken en daarna als ouderling.

Trootste de Here de familie rijkkelijk met Zijn zegen.

Haarlem, 15 augustus 1969.

Namens de kerkeraad,
Ds. F. van Deursen, praeses
H. Haan, scriba

LEZERS VAN DIT BLAD

zenden wij op aanvraag het grote werk van Ds. C. VONK over DE HEILIGE SCHRIFT, de 3 verschenen delen:
Ia, Genesis-Exodus 526 pag.
Ib, Levitikus 768 pag.
Ic, Numri-Deut. 880 pag.
f 23,50, f 31,00, f 36,50 totaal f 91,00 te betalen in termijnen van f 15,— per drie maanden.

FIRMA WESDIJK EN LIEBEEK
Postbus 2, BARENDRECHT

Gevraagt voor alleenstaande bejaarde dame te Haarlem een

HULP IN DE HUISHOUDING

intern, leeftijd plm. 55 jaar met een opgewekt, bescheiden karakter, die voor deze dame tevens een aangenaam gezelschap kan zijn.

Brieven onder no. 22869 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

ERM E L O

OPENBARE VERGADERING

woensdagavond 27-8-69
aanvang: 8 uur

spreker: Ds. G. Janssen
Geref. Pred. te A'dam-W.

„Na 25 jaren”

Kerkelijk Centrum v/d
Herv. Gem., Groeneweg
hoek Oude Telgterweg

Event. inlichtingen:
J. R. A. Baas, Oranjelaan 19
tel. 0 3417 - 3877